

Het reconstrueren van frames in het nieuws, op redacties en in de hoofden van journalisten

EEN VOORSTEL VAN AANPAK

Inleiding

De grote belangstelling voor framing in *journalism studies* en – bij uitbreiding, communicatiewetenschap – is deels toe te schrijven aan de brede toepasbaarheid ervan, namelijk de vrijheid om er min of meer een eigen invulling aan te geven. Dit pluralisme is productief (D'Angelo, 2002) op voorwaarde dat het concept niet verwaterd tot een synoniem voor de vele manieren waarop de media iets voorstellen, en waarbij de effecten van om het even welk aspect van een boodschap weggezet worden als 'framingeffecten'. Al vaker is er daarom gewezen op de noodzaak om framing een voldoende specifieke invulling te geven (o.m. Entman, 1993; Scheufele & Iyengar, 2014; Van Gorp, 2006).

Entman (1993, p. 52-53) onderscheidt vier locaties waar frames aan te treffen zijn. Vertaald naar een journalistieke context is dat in nieuwsberichten, in de hoofden van journalisten, in die van nieuwsgebruikers en in socioculturele contexten. Met dit laatste kan dan verwezen worden naar de waarden, normen, archetypes, mythes en denkbeelden die herkenbaar zijn voor zowel journalisten als nieuwsgebruikers. Het archetype van het onschuldige slachtoffer is een voorbeeld van een dergelijk frame. Dit frame kan bijvoorbeeld worden gebruikt om nieuws te brengen over vluchtelingen, over armoede of over grensoverschrijdend gedrag. Frames helpen journalisten om vaak complexe onderwerpen op een bevattelijke manier in de berichtgeving voor te

---

* Baldwin Van Gorp is hoogleraar journalistiek aan het Instituut voor Mediastudies van de KU Leuven. Contactgegevens: Parkstraat 45 bus 3603, 3000 Leuven, E-mail: baldwin.vangorp@kuleuven.be.
Jan Boesman is als postdoctoraal onderzoeker verbonden aan de onderzoekseenheid Language, Literature and Communication van de Vrije Universiteit Amsterdam. Contactgegevens: De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam. E-mail: j.l.j.boesman@vu.nl.
Mirjam Vossen is journaliste en bereidt een proefschrift voor aan het Centre for International Development Issues van de Radboud Universiteit Nijmegen. Contactgegevens: Postbus 9104, 6500 HE Nijmegen. E-mail: mirjamvossen@gmail.com.

stellen. Ieder frame is dus een uitnodiging om deze onderwerpen op een specifieke manier te begrijpen.

Ook al beoogt een nieuwsmedium op een zo onpartijdig en neutraal mogelijke manier verslag uit te brengen over de werkelijkheid, dan nog zal er een sturing van uitgaan. Een frame reikt namelijk slechts één denkraam aan van waaruit de nieuwsgebruiker naar de werkelijkheid kan kijken. De idee dat nieuws frameeloos zou kunnen zijn, is dus een illusie. Wat een journalist wel kan doen, is bewuster omgaan met die frame-selectie en ernaar streven om regelmatig van frame te wisselen of om deze te combineren binnen eenzelfde nieuwsverhaal (zie verder Rosen, 2004; Ward, 2010). Daartoe kan het nuttig zijn om meer inzicht te krijgen in de processen die de totstandkoming van journalistieke frames beïnvloeden. Hoewel pionierende nieuwsetnografen als Tuchman (1978) en Gitlin (1980) hiervoor al vroeg het pad hebben geplaveid, is dergelijk onderzoek lange tijd braakliggend terrein gebleven in de framingliteratuur. Met name sinds de lancering van de term '*frame building*' (Scheufele, 1999, p. 15) hebben diverse onderzoekers gewezen op het gebrek en de nood aan meer systematisch onderzoek naar de productiezijde van framing (e.g., Borah, 2011; Carragee & Roefs, 2004; De Vreese, 2012; Van Gorp, 2006). Het doel van deze bijdrage is daarom aan te tonen hoe het onderzoek naar framing kan worden uitgebreid van inhoudelijke analyses en effectstudies naar de productiezijde van het nieuws.

De recent hernieuwde belangstelling voor *frame building* (voor een overzicht, zie Boesman, 2017, p. 64) kan worden gekaderd binnen een meer algemene heropleving van nieuwsetnografische studies in het digitale tijdperk (Cottle, 2000). Zo kan ook inspiratie worden geput uit de linguïstische studies van Van Hout, Pander Maat en De Preter (2011) en van Perrin (2011). Zij combineren onder meer interviews, etnografisch onderzoek, inhoudsanalyse en computersoftware die de toetsaanslagen (*keystroke logging data*) van journalisten registreert. Deze studies beperken zich echter tot een zeer minutieuze linguïstische analyse van één artikel van één journalist. Voor een communicatiewetenschappelijke studie die niet enkel talige aspecten mee in rekening wil brengen, zijn ze minder geschikt. Om die lacune op te vullen, zal er hier een alternatief worden uitgewerkt waarin een systematisch, inhoudelijk onderzoek naar frames gecombineerd wordt met observaties en interviews dan wel met surveyonderzoek. De combinatie van drie methoden maakt triangulatie mogelijk. Ten eerste, de onderzoekers kunnen de frames die ze in het nieuws menen te ontwaren, voorleggen aan de makers ervan, in een interview of via een vragenlijst. Ten tweede, de tijdens de interviews geformuleerde antwoorden van de journalisten kunnen naast de bevindingen van de observaties worden gelegd. Immers, wat journalisten 'zeggen over hun werk, stemt niet noodzakelijk overeen met hun feitelijke werkwijze' (Koetsenruijter & Van Hout, 2014, p. 101). Ten slotte, een frameanalyse van de nieuwsberichtgeving, als eindresultaat van het hele productieproces, kan richtinggevend zijn voor datgene wat men precies wil observeren in het nieuwsproductieproces (zie ook Boesman, Van Gorp & d'Haenens, 2016).

Frame building, een proces op verschillende niveaus

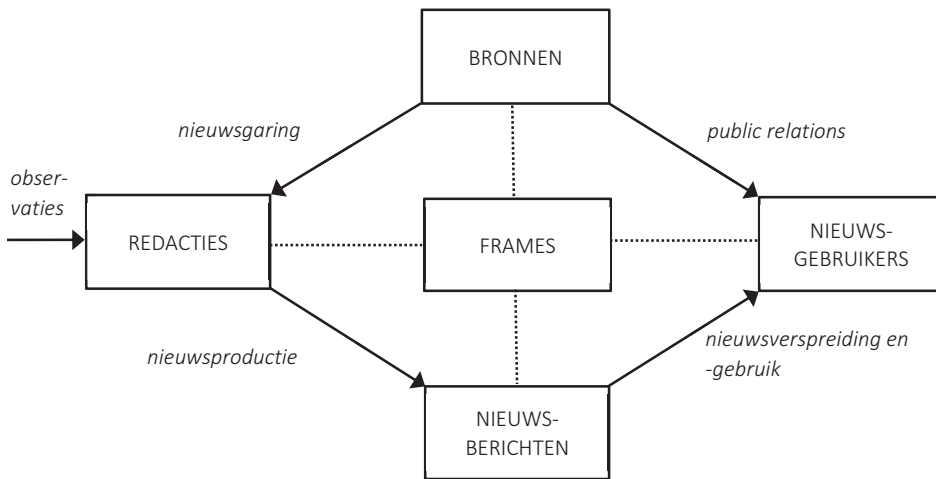
Sinds Tuchman (1978) het concept 'framing' in de communicatiewetenschap introduceerde, zijn er vele inhoudelijke frameanalyses van nieuwsberichtgeving uitgevoerd (zie bijv. Boomgaarden & Vliegenthart, 2007; Dimitrova & Connolly-Ahern, 2007), aangevuld met experimentele studies die aangeven in welke mate frames in het nieuws richtinggevend zijn voor de nieuwsgebruiker (zie bijv. Kim & Cameron, 2011; Schuck & De Vreese, 2006). Een in meer of mindere mate geëxpliciteerde veronderstelling daarbij is dat de betrokken journalisten autonoom beslissen welk frame of welke frames ze in hun berichtgeving toepassen. Zodoende zouden ze een individuele verantwoordelijkheid dragen. Om uit te klaren of deze veronderstelling klopt, is multimethodisch onderzoek naar *frame building* aangewezen. Op basis van een inhoudelijke frameanalyse valt dat vraagstuk immers niet op te helderen. Journalisten werken binnen een redactionele context. Redacties zijn bovendien doorgaans ingebed in commerciële organisaties die op hun beurt meestal binnen een specifiek taalgebied opereren.

Shoemaker en Reese (2014) construeerden een invloedrijk hiërarchisch model van factoren die inwerken op media-inhouden. Ook wie onderzoek wil doen naar *frame building* moet oog hebben voor verschillende niveaus, gaande van het individuele niveau tot en met het niveau van de samenleving en de cultuur. In de conceptualisering van framing zoals hier gepresenteerd, opereren frames op het culturele niveau. *Ergens* in het journalistieke productieproces moet er een selectie gebeuren die maakt dat een specifiek nieuwsitem vanuit het ene en niet vanuit het andere frame gebracht zal worden. De onderzoeker moet proberen uit te zoeken waar, wanneer en waarom dat gebeurt. Shoemaker en Reese situeren de frames op het niveau van de journalistieke routines. Dit impliceert dat onderzoek naar *frame building* het niveau van de individuele journalist dient te overstijgen. Zodoende zou moeten blijken in welke mate de framing van het nieuws de uitkomst is van individuele keuzes dan wel van een collectief arbeidsproces binnen een redactionele context. Koppen en beelden zijn bijvoorbeeld in het oog springende bouwstenen van een nieuwsbericht, maar zijn vaker niet dan wel een keuze van de journalist die een stuk gemaakt heeft (Boesman, 2017).

De oorsprong van de frames die in het nieuws worden gereflecteerd, valt echter niet per definitie te situeren binnen de journalistieke praktijk. Nieuwsmedia nemen immers ook frames van hun bronnen over. Door hen te citeren, is het zelfs plausibel dat de frames in het nieuws haaks staan op wat journalisten zelf over een nieuwsonderwerp denken. Ook voor dit type van vragen, is een studie naar *frame building* essentieel. Op basis van louter een inhoudsanalyse is het niet doenbaar om dat uit te klaren. Niet alle geraadpleegde bronnen krijgen immers een expliciete vermelding in het nieuws.

De voornaamste reden waarom we een multimethodische analyse van *frame building* vooropstellen, is dat de framing van het nieuws zowel bewust als onbewust kan

verlopen. Enerzijds kan een journalist, vaak in overleg met een chef of als onderwerp van discussie tijdens een redactievergadering, beslissen om een nieuwsverhaal vanuit een specifiek frame, dat wil zeggen vanuit een bepaalde hoek, te belichten, wat bijvoorbeeld tot uiting komt in een weloverwogen woord- en/of beeldkeuze. Anderzijds kan die invalshoek de uitkomst zijn van tijdsdruk en het routinematige karakter van de *workflow* binnen een redactie. De nadruk op het routinematige karakter van framing sluit aan bij de definitie van Gitlin, die frames ziet als: *'the persistent patterns of cognition, interpretation, and presentation, of selection, emphasis, and exclusion, by which symbol-handlers routinely organize discourse'* (1980, p. 7). Framing heeft dus niet enkel betrekking op het bewuste gebruik voor potentieel impactvolle termen als 'gifei'¹ of 'huppakedokter'², maar evenzeer op het voortdurende, eerder clichématige en dus meer *onbewuste* gebruik van steeds dezelfde frames, zodat slechts weinigen er zich nog vragen bij stellen. Kinderen in armoede bijvoorbeeld, worden erg vaak stereotiep als slachtoffers neergezet, met het kind als een symbool van de volmaakte onschuld. Dit beeld impliceert echter eveneens dat zij als zwakke, meelijwekkende wezens niet voor zichzelf zouden kunnen opkomen en hulp van buitenaf nodig hebben. Deze framing houdt bovendien de capaciteiten en het potentieel van deze kinderen buiten het blikveld van de ontvanger (zie verder Van Gorp & Gourdin, 2016).

FIGUUR 1. Lokalisering van frames in een journalistieke context

Figuur 1 geeft de dynamiek weer binnen processen van *frame building*, met dien verstande dat het hier niet gaat over effecten van frames op nieuwsgebruikers, maar over hun invloed op het nieuwsproductieproces. Een eerste dynamiek is de interactie tussen journalisten en hun bronnen, inclusief bronnen die van institutionele aard zijn, zoals overheden, belangengroepen en bedrijven die over eigen pr-kanalen beschikken om rechtstreeks met het publiek te communiceren. Indien journalisten routinematig en passief de frames doorspelen die vervat zitten in de vergaarde infor-

matie en quotes, dan duidt Brüggemann (2014, p. 62) dit aan als *'frame sending'*. Deze vorm van *frame building* zet hij af tegen *'frame setting'*, waarbij journalisten vooral hun eigen interpretatie laat doorklinken in hun verslaggeving. Ten tweede is er de dynamiek binnen een redactie, en bij uitbreiding met freelancers en de organisatie (doorgaans een commercieel bedrijf) waar de redactie is ondergebracht. Deze nieuwsgaring en -productie resulteert, ten derde, in concrete nieuwsberichten.

Alle elementen in deze processen, gaande van bron tot journalist en nieuwsbericht, verhouden zich tot bepaalde culturele frames. Dit gebeurt in de eerste plaats via de schemata van journalisten en nieuwsgebruikers. Schemata zijn denkkaders die op te vatten zijn als de representanten van frames op het individuele, cognitieve niveau en die ingezet worden bij processen van betekenisverlening (vgl. Tannen & Wallat, 1987). Zo zullen persoonlijke ervaringen en attitudes ertoe bijdragen dat bijvoorbeeld het schema van het 'onschuldige slachtoffer' bij het ene individu sterker verbonden kan zijn met kinderen en bij het andere met zorgbehoevende mensen op leeftijd. Verder vinden de culturele frames hun neerslag in de nieuwsberichtgeving in de vorm van woordkeuze, metaforen, slagzinnen, argumenten, stereotiepe beelden enzovoort. Deze worden *'framing devices'* genoemd. De logische redeneringen die ze kunnen oproepen, van de oorzaak tot de oplossing van een probleem, worden ten slotte aangeduid als *'reasoning devices'* (zie verder Gamson & Modigliani, 1989; Van Gorp, 2007).

Frame building vanuit verschillende hoeken bestudeerd

Een multimethodische benadering

Framing gaat over het selecteren van specifieke elementen en die meer opvallend maken in een communicatieve boodschap, zoals Entman (1993) stelt. Een richtinggevende vraag bij *frame building* is daarom hoe een onderzoeker het meest volledige zicht op journalistieke keuzes kan krijgen. Omdat de onderzoeker niet overal tegelijk kan zijn, zal ook hij keuzes moeten maken.

Studies die onder de noemer *frame building* te scharen zijn, combineren vaak meerdere methoden, bijvoorbeeld observaties en interviews met journalisten (Silcock, 2002), inhoudsanalyses van nieuws en van de gebruikte bronnen (Hänggli, 2012) of inhoudsanalyses en interviews (Kothari, 2010). Wij suggereren om minstens drie methoden te combineren om triangulatie mogelijk te maken en zo de validiteit van de resultaten te vergroten. Concreet gaat het over een afwisseling tussen *observeren*, *analyseren* en *reconstrueren*.

Observeren, in de vorm van etnografisch onderzoek op redacties (zie bijv. Usher, 2014), is de aangewezen manier om inzicht te krijgen in hoe nieuwsmidia het werk organiseren, in de manier waarop verhalen worden uitgezet en hoe het overleg wordt ge-

regeld. Bij *frame building* gaat de aandacht naar het moment waarop journalisten, al dan niet in overleg met de redactie, bepalen hoe ze een onderwerp gaan brengen en alle keuzes die daaruit logisch voortvloeien.

De observaties kunnen bovendien te baat worden genomen om zo veel mogelijk documenten te verzamelen, dat wil zeggen alles wat een journalist als input heeft gebruikt, zoals inkomende persberichten en internetbronnen, voorlopige versies of ruwe montages. Ten slotte zijn er de eindproducten, zoals nieuwsberichten, radio- en tv-reportages, die bij elkaar gezocht moeten worden. De bedoeling is om op de verzamelde documenten en eindproducten een *frameanalyse* uit te voeren, de tweede methode om het *frame building*-proces te bestuderen. Frameanalyse is verwant aan inhoudsanalyse en kan inductief of deductief opgevat zijn (bijv. Van Gorp, 2006). De inductieve benadering zal eerder kwalitatief van aard zijn, omdat hierbij vanuit het materiaal stapsgewijs een beperkt aantal abstracte frames worden geïdentificeerd.

De deductieve benadering is eerder kwantitatief van aard, omdat daarbij de frames vooraf gegeven zijn, en het vooral de bedoeling is om na te gaan hoe vaak of in welke mate ze worden toegepast. Het doel van deze frameanalyse is om te bestuderen hoe de framing zich ontwikkelt of verandert tijdens de productie van nieuws. Zo kan de analyse van een voorlopig artikel, een interview met een bron, en het definitieve artikel, aan het licht brengen in welke mate de bron de framing heeft beïnvloed.

Ten derde zijn (*reconstructie*)interviews en/of een *vragenlijst* aan te bevelen. Tijdens de interviews met de auteurs (journalisten, reporters, fotografen, enz.) en de sleutelfiguren op het redactionele niveau (nieuwschefs, eindredacteuren, enz.) kunnen (voorlopige) bevindingen worden afgetoetst en uitgeklaard. In een interview kan de journalist bijvoorbeeld toelichting geven op de invloed van bronnen op zijn verhaal, met de bijkomende mogelijkheid om een reconstructie-interview af te nemen (Reich, 2009). De bedoeling is om met het eindproduct bij de hand specifieke vragen te stellen over de gebruikte *framing devices* en *reasoning devices* en de afwegingen die daarbij gemaakt zijn. Een vragenlijst, ten slotte, maakt het mogelijk om meerdere journalisten op een meer gestandaardiseerde manier te bevragen. Daarbij kunnen de eigen ideeën van journalisten over een onderwerp vergeleken worden met de frames zoals die in de door hen gemaakte nieuwsverhalen tot uiting komen.

Ander taalgebruik: nieuwswaarden, invalshoeken en nieuwshaken

Toegang tot het veld verkrijgen, is altijd een punt van aandacht in (nieuws)ethnografisch onderzoek (zie Ilan, 2015). Bij onderzoek naar *frame building* in een journalistieke context kan dat des te meer een struikelblok vormen, omdat het concept ‘framing’ in het publieke discours een eigen, pejoratieve betekenis heeft gekregen (Boesman & Van Gorp, 2016). Framing gaat dan over een ‘slinkse’, ‘eenzijdige’ presentatie van een situatie, waartegen men zich moet ‘verweren’. Begin december 2011 wijdde *Vrij Nederland* als een van de eerste een coverstory aan ‘de dictatuur van het denkraam’,

met een duidelijke link naar de opmerkelijke retoriek van PVV-frontman Geert Wilders. Vermoedelijk is het via die weg dat het begrip ook druppelsgewijs zijn weg vond in de Vlaamse media. Bijvoorbeeld, in januari 2016 stuurde Bart De Wever, burgemeester van Antwerpen en voorzitter van de rechtse partij N-VA, een e-mail naar de Vlaams publieke omroep VRT met de boodschap dat hij vond dat een collega-politicus in een tv-programma op bedenkelijke wijze werd geportretteerd. ‘De bewuste framing is gewoon om te kotsen,’ schreef hij (in De Bisschop, 2016). Deze negatieve connotaties kunnen bij journalisten argwaan wekken en daarom de toegang tot het onderzoeksveld belemmeren.

Om die mogelijke argwaan op te vangen, is het eerst en vooral belangrijk om journalisten uit te leggen dat framing vanuit academisch oogpunt iets onvermijdelijks is, dat het inherent deel uitmaakt van communiceren en bruikbaar is om complexe onderwerpen op een begrijpelijke manier voor te stellen. Verder kan er een taalgebruik worden gehanteerd dat beter aansluit bij de journalistieke praktijk: het gaat dan over de nieuwswaarde van een stuk, de invalshoek en de nieuwshaak. Alle drie wijzen ze in de richting van het latente frame waarnaar men uiteindelijk op zoek is.

De klassieke nieuwswaarden (negativiteit, elitelanden, enz., zie o.m. Galtung & Ruge, 1965; Harcup & O’Neill, 2016) bepalen waarom een medium een gebeurtenis oppikt. Het kan ook zijn dat de journalist ze zelf heeft toegevoegd om het verhaal nieuwswaardig te maken, bijvoorbeeld door de relevantie van een buitenlands nieuwsfeit voor het eigen land te benadrukken. De nieuwswaarden vormen de stuwende kracht van het nieuws. Verder is er de nieuwshaak (*peg of hook*), meestal een actuele gebeurtenis die of ‘pseudo-event’ dat als aanleiding dient om een verhaal te brengen. Er moet een zekere urgentie zijn om een nieuwsverhaal *nu* te brengen, wat dus naar de actualiteitswaarde verwijst. De meeste media hechten daar veel belang aan. De nieuwswaarden houden ook verband met de gekozen invalshoek. Deze kan verwijzen naar een bepaalde actor of naar een thematische insteek, bijvoorbeeld beleidsmatig of economisch. Hieruit volgt wie de journalist zal gaan interviewen of welke plekken er bezocht gaan worden. Het volgende voorbeeld illustreert het verband tussen de drie journalistieke begrippen en framing.

Op 13 maart 2017 publiceerde de Vlaamse kwaliteitskrant *De Standaard* een artikel waarin bioboeren werden geportretteerd (Ghijs, 2017). De nieuwshaak van dit verhaal was de uitspraak van Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw, Joke Schauvliege, dat ‘[s]ommigen willen dat we teruggaan naar een moderne versie van het “keuterboerke” dat ons van voedsel voorziet’ (in Draulans, 2017, p. 40). Nieuwswaarden die ervoor zorgden dat het stuk de *gate* kon passeren, waren in de eerste plaats *personificatie*, doordat de eigenaren van deze landbouwbedrijven het issue konden illustreren. Het ging over vier lokale bedrijven, verspreid over heel Vlaanderen, waardoor het nieuws eveneens aan het criterium *nabijheid* voldeed. Verder gold het verhaal als de opvolging (*continuïteit*) van een al enkele jaren aanslepende discussie

over het bosbeleid van de minister. De gekozen invalshoek is die van de persoonlijke getuigenissen van eigenaren van kleinschalige maar tegelijk ook rendabele landbouwbedrijven, die de minister ‘keuterboeren’ zou hebben genoemd. De minister zelf komt echter niet aan bod.

De nieuwswaarden, nieuwshaak en invalshoek zetten de hele *framing* van het artikel in beweging. Ten eerste was er een ontkrachting van het archetype van de ‘geitewollensokkendrager’, door de mensen letterlijk te laten zeggen dat ze géén keuterboeren zijn en door de toch aanzienlijke grootte van de veestapel, het bewust spreiden van risico’s, de doordachte bedrijfsvoering enzovoort expliciet weer te geven. Deze ontkrachting of *deframing* werd verder versterkt door een alternatief *counterframe* aan te bieden (dat wil zeggen *reframing* van het onderwerp), met name door het frame ‘vooruitgang’ in het artikel te verwerken. Zo wordt er verwezen naar de inzet van hypermoderne gps-gestuurde onkruidbestrijding die in de biologische landbouw ingeschakeld wordt als alternatief voor herbiciden (zie ook Van Gorp & Van der Goot, 2012). ‘Wat wij doen, is niet de klok terugdraaien, maar vooruitdraaien,’ zegt een van de getuigen. De journaliste heeft heel wat keuzes gemaakt, alleen al bij de selectie van de boeren die ze portretteerde, maar verder ook door de formuleringen (‘bioboeren kunnen uitstekend rekenen’), en dat alles versterkt door de grote, feeëriek foto’s bij het stuk. Onderzoek naar *frame building* houdt in dat het hoe en waarom van deze keuzes wordt nagegaan. Zo veronderstelt het krantenartikel uit *De Standaard* impliciet dat de reeks portretten representatief is voor de *hele* sector, terwijl de selectie evengoed de vrucht kan zijn van een gerichte zoektocht van de journaliste naar verhalen die wonderwel passen binnen het verhaal dat zij reeds bij aanvang wilde vertellen, als een vorm van kritiek op de minister. Op basis van het artikel valt een dergelijke hypothese echter niet te toetsen. Daarvoor zijn nog andere methoden noodzakelijk. De begrippen ‘nieuwshaak’, ‘nieuwswaarde’ en ‘invalshoek’ kunnen als opstapje dienstdoen om door te dringen tot het doorgaans meer impliciete frame.

Kijken en vergelijken

Bij *frame building* moet er gefocust worden op verschillende niveaus en kan de toestemming van één enkele journalist, bijvoorbeeld om geïnterviewd te worden, niet volstaan. De toegang tot onder meer redactievergaderingen, de centrale nieuwsdesk waar een ‘maquette’ van een krant wordt uitgetekend of het ‘sjabloon’ voor een nieuwsuitzending, en de eind- en hoofdredactie is noodzakelijk. Op al die plekken worden er keuzes gemaakt en beslissingen genomen die een invloed uitoefenen op de framing van een nieuwsbericht.

Vermits, althans in België, ongeveer zeventig procent van de beroepsjournalisten het werk op de redactie uitvoeren (Raeymaeckers et al., 2013), is observeren op redacties perfect verdedigbaar. Toestemming verkrijgen, verloopt het beste in twee stappen. Een eerste mogelijkheid is om bottom-up te werken: de onderzoeker benadert eerst een aantal journalisten rechtstreeks. Eens zij overtuigd zijn, stapt de onderzoeker naar

de hoofdredactie om formeel toestemming te verkrijgen om de redacties als observatieplek te nemen. Een tweede mogelijkheid is de ‘*middle-up-down*’-strategie (Nonaka, 1988) waarin eerst een gesprek wordt aangegaan met een tussenpersoon (bijv. een *senior writer* of een nieuwschef) om daarna de hoofdredacteuren (*up*) en de redacteurs (*down*) te benaderen.

Idealiter, dat wil zeggen bij voldoende tijd en middelen, bemannen de onderzoekers verschillende observatiepunten, om zodoende de journalisten zowel binnen als buiten de redactiemuren te volgen, en tegelijk redactiemetingen te registreren. Dat zou het meest volledige beeld moeten opleveren. De observator kan overwegen om journalisten die ook buiten de redactiemuren actief zijn op de voet te volgen, bijvoorbeeld bij het maken van reportages, of zij die actief zijn als freelancer. Hoe de journalist zich beweegt binnen die ‘realiteit’ kan erg relevant zijn. Hieruit blijkt echter meteen dat voor de onderzoeker het maken van keuzes nodig is. Intussen vinden er immers binnenshuis overlegmomenten en redactievergaderingen plaats. Verder is er het *teamwork*, waarbij, afhankelijk van het medium, onder meer beeldredacteuren, monteurs en grafische vormgevers betrokken zijn die allen een invloed uitoefenen op het framegebruik. Een uitgelezen plek om deze processen te volgen, is de fysieke plek op de werkvloer van waaruit de journalisten worden aangestuurd, mogelijk een specifieke nieuwsdesk.

De invloed van bronnen op het framegebruik van journalisten

Van een journalist wordt verwacht dat deze onpartijdig is. Hoe dan ook zal een artikel echter altijd meer de belangen van de ene dan van de andere partij behartigen, zij het ongewild. De potentiële macht die ‘*frame sponsors*’ uitoefenen op het framegebruik van journalisten maakt daarom een belangrijk onderdeel uit van *frame building*. Volgens Carragee en Roefs (2004, p. 219) is dit een aspect van framing dat onderzoekers vaak over het hoofd zien. Het is daarom belangrijk om na te gaan wat de oorsprong is van de frames in het nieuws en hoe die zich verhouden tot de bronnen die een journalist heeft geraadpleegd. Deze hebben er immers vaak belang bij om bepaalde frames te promoten. Dit kan het best door de interactie tussen de bronnen en de journalisten nauwgezet te volgen, en door het aangeleverde bronnenmateriaal eveneens te verzamelen.

De relatie van journalisten met hun bronnen is erg dubbelzinnig. Journalisten willen hun onafhankelijkheid bewaren, maar tegelijk zijn ze afhankelijk van de input van derden. De hier geschetste multimethodische aanpak werpt licht op de dynamieken die deze relatie van wederzijdse afhankelijkheid kenmerken. In het meest ideale scenario is het mogelijk om zowel de activiteiten van de journalisten als die van de bronnen te observeren, bijvoorbeeld door eveneens etnografisch werk te verrichten of interviews af te nemen bij de communicatieafdeling van een aantal stakeholders, in

het bovenstaande voorbeeld bij de Belgische Boerenbond, de Belgische federatie van de Belgische voedingsindustrie FEVIA, Bioforum enzovoort.

Het analyseren van frames in journalistieke teksten en in bronnenmateriaal

Een frame is een structuur die niet zomaar in een journalistiek product aanwijsbaar is. Het frame zit er meestal ergens *achter* verscholen. Het verradt niettemin zijn aanwezigheid in woordkeuzes, gebruik van metaforen, uitspraken, visuele elementen en argumenten. De kunst van een frameanalyse is dus om via die aanwijsbare bouwstenen het achterliggende frame stapsgewijs te reconstrueren (zie o.m. Matthes & Kohring, 2008; Van Gorp, 2010).

Journalisten zijn niet geneigd om het frame van waaruit ze een artikel, verhaal, reportage of andere bijdrage brengen te expliciteren. Dat veronderstelt namelijk een zeker bewustzijn daarvan. Toch gebeurt het dat een frame op de voorgrond treedt. Een frame dat wijd inzetbaar is voor om het even welk conflict te verslaan, van sportwedstrijd, rechtszaak tot oorlog, is David tegen Goliath. Deze mythe maakt het mogelijk om enerzijds aan te geven dat het een ongelijke strijd betreft en anderzijds dat de sympathie uitgaat naar de kleine speler, de David in het verhaal. Journalisten kunnen dit frame handig inzetten en schijnbaar toch hun onpartijdigheid in het conflict bewaren. Als echter David en Goliath niet uitdrukkelijk voorkomen in een verhaal, dan kan de onderzoeker dit frame toch op het spoor komen via andere elementen die hetzelfde idee representeren. Zo kan een verslag van een sportwedstrijd de verliezende partij karakteriseren als een ‘machtige reus’, en de winnende partij als ‘vooraf kansloos’.

Het impliciete karakter van een frame maakt dat het ook iets ongrijpbaars heeft. De systematische aanpak, het uitkristalliseren van de achterliggende redenering (van oorzaak, over definiëring en gevolgen naar een oplossing), de validering ervan door het documenteren van de gevolgde analysestappen en het aftoetsen bij experts en andere derden moeten het mogelijk maken om de ‘*frame packages*’ helder te krijgen (zie bijv. Van Gorp & Vercruyssen, 2012). Bepalen welk framelabel het meest geschikt is om deze logische bundels te benoemen, is een lastig te beregelen keuze (meer generiek als een conflict- of een oorlogsframe? Of toch David tegen Goliath? De ongelijke strijd? De underdog?), omdat die keuze op zich al een vorm van framing inhoudt. Toch is het een voorname oefening, omdat het label dat de achterliggende redenering het meest adequaat weet te vatten, meteen voor een *aha-erlebnis* kan zorgen zodra die aanduiding in een volgende onderzoeksstap aan de vermeende gebruiker wordt voorgelegd. Met andere woorden, een frameanalyse geeft belangrijke input voor interviews met de desbetreffende journalisten. Immers, bovenop de vragen die gaan over de rationale achter de gemaakte keuzes voor bepaalde insteken, woorden

en argumenten, kan het frame zoals door de onderzoekers geconcipieerd in tweede instantie ook expliciet in een persoonlijk gesprek aan de orde worden gesteld.

Om een goed beeld te krijgen van de totstandkoming van frames, is het aan te raden om zowel de eindproducten als het (geschreven) bronnenmateriaal als vertrekpunt te nemen. Eens er enig inzicht is in de toegepaste frames in geschreven teksten, kunnen die naast de dialogen op redacties en andere uitspraken van journalisten en redactieleden gelegd worden.

Een blik in de hoofden van journalisten

De laatste paragraaf in onze methodische aanbeveling richt zich op het onderzoek naar de schemata van individuele journalisten en de vergelijking met frames in journalistieke producten. Brüggemann (2014, p. 74-76) benadrukt het belang van het combineren van inhoudsanalyses met een bevraging van journalisten, ondanks dat de bereidwilligheid van journalisten om aan wetenschappelijk onderzoek deel te nemen vaak beperkt is. Die bevraging kan zowel op een kwalitatieve als een kwantitatieve manier gebeuren.

Bartholomé, Lecheler en De Vreese (2015) gebruikten kwalitatieve diepte-interviews met politieke journalisten met als doel uit te zoeken hoe het generieke conflictframe gestalte krijgt in politieke verslaggeving. In de interviewgide verwerkten ze vignetten die telkens een nieuwswaardige gebeurtenis schetsten en waarbij de respondenten gevraagd werd aan te geven hoe ze te werk zouden gaan om er verslag over uit te brengen. Uit de resultaten bleek dat het conflictgehalte van de nieuwsverhalen toenam door de gebruikte routines, namelijk om van de gebeurtenissen levendige verhalen te maken en politieke actoren tegen elkaar uit te spelen.

In een onderzoek van Vossen, Van Gorp en Schulpen (2017) werd er een combinatie gemaakt van een survey afgenomen bij 54 Nederlandse journalisten en een kwantitatieve frameanalyse van 435 artikelen die deze journalisten over wereldwijde armoede bij elkaar hadden geschreven. In de survey werd aan de journalisten gevraagd om van uitspraken die met de geïdentificeerde frames verband hielden aan te geven in welke mate ze ermee instemden. Op die manier werden de individuele schemata (of 'journalistieke frames') gemeten. Van de frames in de artikelen werd er per journalist een rangorde opgesteld naargelang de mate van gebruik. De rangorde van de persoonlijke opvattingen over wereldwijde armoede bij de journalisten en de rangorde van de gehanteerde frames bleken niet met elkaar te correleren. Daarnaast werd er nagegaan of de persoonlijke schemata het framegebruik konden voorspellen. Dit bleek het geval te zijn bij het slachtofferframe. Indien journalisten inwoners uit ontwikkelingslanden als slachtoffers zagen, waren ze vaker geneigd hun artikelen op die manier te framen.

Een meer specifieke vorm van het interviewen van journalisten gebeurt via reconstructie-interviews (Reich, 2009; Reich & Barnoy, 2016). Hoewel deze techniek niet

bedacht is voor framingonderzoek is hij daarvoor bijzonder geschikt. Het gaat dan immers niet over algemene opvattingen van journalisten, maar over processen van selectie en constructie, en die kunnen het best in kaart worden gebracht door het over specifieke nieuwsberichten te hebben. In een eerste fase, ‘*the biographical-narrative interview*’ (Hopf, 2004), worden journalisten aangemoedigd om chronologisch de ontstaansgeschiedenis van een bepaald artikel te reconstrueren. Termen als ‘nieuws-haak’, ‘nieuws waarde’ en ‘invalshoek’ komen daarbij van pas. In het tweede gedeelte, ‘*the focused-discourse interview*’ (Odell, Goswami & Herrington, 1983), wordt er gewezen op specifieke *framing devices* in een nieuwsbericht, onder meer het gebruik van beeldspraak, woordkeuze, argumenten en quotes van bronnen, met de vraag om die te onderbouwen. Daarbij is het steeds relevant om te vragen of er alternatieven overwogen zijn. Voor het beeldgebruik en de formulering van de titel zullen journalisten van de geschreven pers de onderzoeker mogelijk moeten doorverwijzen naar de eind- en beeldredactie. Dat zijn de bouwstenen van een nieuwsbericht waarop de individuele journalist doorgaans het minste vat heeft. Dit pleit er opnieuw voor om de interviews uit te breiden met observaties en om verschillende documenten en versies van een verhaal naast elkaar te leggen.

Een reconstructie-interview met Inge Ghijs, die het eerder besproken stuk over de kleinschalige landbouw schreef, leerde dat ze heel *bewust* redeneerde vanuit een *counterframe* voor het volgens haar bij vele lezers bestaande stereotiepe beeld van de ‘keuterboer’. Het was dus niet zozeer haar bedoeling om de uitspraak van de minister op de korrel te nemen. Via haar netwerk was ze heel specifiek op zoek gegaan naar voorbeelden die dat beeld uitdaagden, namelijk landbouwers die bewust kiezen voor kleinschaligheid en daarbij ook oog hebben voor rendabiliteit. Ze koos daarbij voor sectoren die mensen spontaan associëren met grootschaligheid, zoals veeteelt, en niet voor pluktuinen die per definitie kleinschalig zijn. Het was de eindredactie die uiteindelijk besloot om van de vier uitgewerkte verhalen de twee verhalen die het beste in dit frame pasten ieder op één volledige pagina te plaatsen, met een grote foto erbij, en de twee overige verhalen achteraan op één pagina samen te zetten. De titel van het stuk, ‘En de keuterboer, hij ploegde vol overtuiging voort,’ werd eveneens door de eindredactie bedacht. In dit voorbeeld was het frame met andere woorden een *bewuste* keuze van de journaliste, lag het bij voorbaat vast vóór ze op reportage vertrok, en heeft de eindredactie – zonder overleg met de journalist maar tot haar tevredenheid – het extra in de verf gezet.

Besluit

Een mogelijke verklaring waarom er voorlopig relatief weinig aandacht is voor *frame building* is dat er geen pasklare methode voorhanden is om deze te onderzoeken, in tegenstelling tot inhoudelijke analyses van ‘geduldige’ nieuwsberichten en de goed gedocumenteerde aanpak van experimenteel onderzoek naar framingeffecten. *Frame*

building is het resultaat van complexe processen die zich niet op één centrale plek afspelen. Het kan daarom niet anders dat de gekozen methodiek zijn beperkingen heeft. Alleszins wil dit artikel een verdere stap zetten door een aantal methodologische suggesties te doen.

Journalistiek bedrijven is *teamwork*, waarbij er vanaf verschillende kanten en niveaus ingewerkt wordt op het eindresultaat. Dit geldt al evenzeer voor freelancers. Ook hun invalshoeken worden vaak mede gestuurd vanuit de centrale nieuwsredactie (Hermans, 2016). Daarom is een combinatie van methoden te verkiezen boven slechts één aanpak. *Observaties* stellen de onderzoeker in staat binnen en buiten redacties de gang van zaken na te gaan en gesprekken te volgen. Een voordeel is dat deze journalistieke routines een concreet, tastbaar eindproduct opleveren, dat eveneens aan een *analyse* kan worden onderworpen. De resultaten van deze analyse kunnen ten slotte afgetoetst worden tijdens een *persoonlijk gesprek* met de makers. Deze vorm van methodentriangulatie moet een adequaat beeld van *frame building* opleveren. Toch is het beeld niet compleet. De individuele denkprocessen van de betrokkenen kunnen immers niet rechtstreeks gevolgd worden. Bijkomend nadeel is dat veel werk van journalisten voor een computerscherm gebeurt (zie verder Van Hout & Macgilchrist, 2010).

Tegenover het arbeidsintensieve karakter van de gecombineerde aanpak staan rijke data die een antwoord helpen formuleren op een aantal theoretische en conceptuele vragen. Zijn de frames in het nieuws een bewuste keuze van de journalisten? Waar komen de frames in het nieuws vandaan? Wat is de relatieve bijdrage van de individuele reporter, de geraadpleegde bronnen en alle andere, leidinggevenden en niet-leidinggevenden, personen die een invloed uitoefenen op het framingproces?

De voornaamste beperking van de geschetste methodiek is dat precies de rijkheid van de verzamelde data de onderzoeker parten kan spelen op het moment dat deze geanalyseerd moeten worden. Er is al te snel te veel materiaal voorhanden. De onderzoeksvragen strikt afbakenen en systematisch te werk gaan, is daarom aan te bevelen. Zo is het mogelijk om een specifieke *beat* te volgen of de verslaggeving rond één welbepaald onderwerp (bijv. de Syriëstrijders, zie Boesman, Berbers, d'Haenens & Van Gorp, 2015). Ook is er de mogelijkheid om niet het hele proces te volgen, maar enkel het prille begin, bijvoorbeeld of de invalshoek of het frame al dan niet vooraf wordt vastgelegd. Indien dit strikt en systematisch gebeurt, kunnen die gegevens op een kwantitatieve manier worden geanalyseerd (zie bijv. Boesman, d'Haenens & Van Gorp, 2015).

Als antwoord op de oproep van framingboegbeelden als Scheufele en Iyengar (2014) om framingonderzoek een andere weg te laten inslaan, zijn de hier geschetste pistes het overwegen waard. Het onderzoek naar *frame building* staat nog in de kinderschoenen, dus er zijn onbeantwoorde vragen te over. De inzichten die dat oplevert, kan een heuse framingtheorie weer een stap dichterbij brengen.

Noten

- 1 De notie 'gifei' dook op in de eerste helft van 2017 in Nederland en Vlaanderen toen uitkwam dat miljoenen eieren besmet waren met het antibloedluismiddel Fipronil. Door het gebruik van dit nieuw samengestelde begrip werd de suggestie gewekt dat het eten van 'gifeieren' zeer schadelijk is voor de gezondheid. Uiteindelijk zou, aldus bepaalde bronnen (zie bijv. Bonneux, 2017), blijken dat iemand er pas ziek van wordt na het eten van vele tientallen eieren; en zelfs dan zouden symptomen, zoals misselijkheid en braken, eerder veroorzaakt zijn door het eten van te grote hoeveelheden eieren dan door de insecticide.
- 2 De samenstelling 'huppakeedokter' verscheen in 2016 in het Nederlandse euthanasiedebat en suggereert dat artsen al te lichtzinnig omgaan met een euthanasieverzoek: 'Jij wilt dood? Prima, ik pak alvast de spuit.'

Literatuur

- Bartholomé, G., Lecheler, S., & De Vreese, C. (2015). Manufacturing conflict? How journalists intervene in the conflict frame building process. *The International Journal of Press/Politics*, 20(4), 438-457. doi:10.1177/1940161215559514
- Borah, P. (2011). Conceptual issues in framing theory: A systematic examination of a decade's literature. *Journal of Communication*, 61(2), 246-263. doi:10.1111/j.1460-2466.2011.01539.x
- Boesman, J. (2017). *Making news when it has already been broken: A production perspective on the framing practices of newspaper journalists in the Low Countries* (onuitgegeven dissertatie). Leuven: Instituut voor Mediastudies, KU Leuven.
- Boesman, J., Berbers, A., d'Haenens, L., & Van Gorp, B. (2017). The news is in the frame: A journalist-centered approach to the frame-building process of the Belgian Syria fighters. *Journalism*, 18(3), 298-316. doi:10.1177/1464884915610988
- Boesman, J., d'Haenens, L., & Van Gorp, B. (2015). Triggering the news story: Reconstructing reporters' news-gathering practices in the light of newspaper type, newsroom centralization, reporters' autonomy, and specialization. *Journalism Studies*, 16(6), 904-922. doi:10.1080/1461670X.2014.953783
- Boesman J., Van Gorp B., & d'Haenens L. (2016). Between silence and salience: A multimethod model to study frame building from a journalistic perspective. *Communication Methods and Measures*, 10(4), 233-247. doi:http://dx.doi.org/10.1080/19312458.2016.1228864
- Bonneux, L. (2017, 16 augustus). Van die crisis, geen eieren. *De Standaard*. Online: http://www.standaard.be/cnt/dmf20170815_03019586
- Boomgaarden, H. G., & Vliegenthart, R. (2007). Explaining the rise of anti-immigrant parties: The role of news media content. *Electoral Studies*, 26(2), 404-417. doi: 10.1016/j.electstud.2006.10.018
- Brüggemann, M. (2014). Between frame setting and frame sending: How journalists contribute to news frames. *Communication Theory*, 24(1), 61-82. doi:10.1111/comt.12027
- Carragee, K. M., & Roefs, W. (2004). The neglect of power in recent framing research. *Journal of Communication*, 54(2), 214-233. doi:10.1111/j.1460-2466.2004.tb02625.x
- Cottle, S. (2000). New(s) times: Towards a 'second wave' of news ethnography. *Communications*, 25(1): 19-41. doi:10.1515/comm.2000.25.1.19
- D'Angelo, P. (2002). News framing as a multiparadigmatic research program: A response to Entman. *Journal of Communication*, 52, 870-888. doi:10.1111/j.1460-2466.2002.tb02578.x
- De Bisschop, N. (2016, 8 januari). Bart De Wever haalt fel uit naar De Afspraak: 'De bewuste framing is gewoon om te kotsen'. Opgehaald van <http://newsmonkey.be/article/62495>
- De Vreese, C. H. (2012). New avenues for framing research. *American Behavioral Scientist*, 56(3), 365-375. doi: 10.1177/0002764211426331

- Dimitrova, D. V., & Connolly-Ahern, C. (2007). A tale of two wars: Framing analysis of online news sites in coalition countries and the Arab world during the Iraq War. *Howard Journal of Communications*, 18(2), 153-168. doi:10.1080/10646170701309973
- Domingo, D. & Paterson, C. (Eds.) (2011). *Making online news (volume 2): Newsroom ethnographies in the second decade of Internet journalism*. New York, NY: Peter Lang.
- Draulans, D. (2017, 10 mei). Joke Schauvliege slaat terug: 'Dat Natuurpunt zélf stopt met bossen kappen. *Knack*, 47(19), 38-43.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58. doi:10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x
- Galtung, J., & Ruge, M. H. (1965). The structure of foreign news. The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crises in four Norwegian newspapers. *Journal of peace research*, 2(1), 64-90. doi:10.1177/002234336500200104
- Gamson, W. A., & Modigliani, A. (1989). Media discourse and public opinion on nuclear power: A constructionist approach. *American Journal of Sociology*, 95, 1-37. doi:10.1086/229213
- Ghijs, I. (2017, 13-14 mei). En de keuterboer, hij ploegde vol overtuiging voort. *De Standaard*, 14-16.
- Gitlin, T. (1980). *The whole world is watching: Mass media in the making & unmaking of the new left*. Los Angeles, CA: University of California Press.
- Hänggeli, R. (2012). Key factors in frame building: How strategic political actors shape news media coverage. *American Behavioral Scientist*, 56(3), 300-317. doi:10.1177/0002764211426327
- Harcup, T., & O'Neill, D. (2016). What is news? News values revisited (again). *Journalism Studies*, 18(2), 1470-1488. doi:10.1080/1461670X.2016.1150193
- Hermans, L. (2016). *Freelancers zijn net gewone journalisten*. Paper gepresenteerd tijdens Etmaal van de Communicatiewetenschap, Amsterdam, 4-5 februari 2016.
- Hopf, C. (2004). Qualitative interviews: An overview. In U. Flick, E. von Kardoff, & I. Steinke (Eds.), *A companion to qualitative research* (pp. 203-208). Los Angeles, CA: Sage.
- Ilan, J. (2015). Just when I thought I was in: Gaining access in a new(s) production ethnography. *Journalism Practice*, 9(2), 153-167. doi:10.1080/17512786.2014.922295
- Kim, H. J., & Cameron, G. T. (2011). Emotions matter in crisis: The role of anger and sadness in the public's response to crisis news framing and corporate crisis response. *Communication Research*, 38(6), 826-855. doi:10.1177/0093650210385813
- Koetsenruijter, W., & Van Hout, T. (2014). *Methoden voor journalism studies*. Den Haag: Boom Lemma.
- Kothari, A. (2010). The framing of the Darfur conflict in the New York times: 2003-2006. *Journalism Studies*, 11(2), 209-224. doi:10.1080/14616700903481978
- Matthes, J., & Kohring, M. (2008). The content analysis of media frames: Toward improving reliability and validity. *Journal of Communication*, 58(2), 258-279. doi:10.1111/j.1460-2466.2008.00384.x
- Nonaka, I. (1988). Toward middle-up-down management: Accelerating information creation. *Sloan Management Review*, 29(3), 9-18. Opgehaald van <http://sloanreview.mit.edu/article/toward-middleupdown-managementacceleratinginformation-creation>.
- Odell, L., Goswami, D., & Herrington, A. (1983). The discourse-based interview: A procedure for exploring the tacit knowledge of writers in non-academic settings. In P. Mosenthal, L. Tamor, & S. Walmsley (Eds.), *Research on writing* (pp. 221-236). New York: Longman.
- Perrin, D. (2011). 'There are two different stories to tell' – Collaborative text-picture production strategies of TV journalists. *Journal of Pragmatics*, 43, 1865-1875. doi:10.1016/j.pragma.2010.09.023
- Raeymaeckers, K., Heinderyckx, F., De Vuyst, S., Libert, M., De Maeyer, J., De Dobbelaer, R., Le Cam, F., Deprez, A., & De Keyser, J. (2013). *De Belgische journalist in 2013: Een zelfportret*. Gent: Academia Press.
- Reich, Z. (2009). *Sourcing the news. Key issues in journalism: an innovative study of the Israeli press*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Reich, Z., & Barnoy, A. (2016). Reconstructing production practices through interviewing. In C. W. Anderson, D. Domingo, A. Hermida, & T. Witschge (Eds.), *Sage handbook of digital journalism studies* (pp. 477-493). New York, NY: Sage.

- Rosen, J. (2004). Foreword. In S. H. Iorio (Ed.), *Qualitative research in journalism: Taking it to the streets* (pp. ix–xii). New York, NY: Routledge.
- Scheufele, D. A. (1999). Framing as a theory of media effects. *Journal of Communication*, 49(1), 103–122. doi:10.1111/j.1460-2466.1999.tb02784.x
- Scheufele, D. A., & Iyengar, S. (2014). The state of framing research: A call for new directions. In K. Kenski & K. H. Jamieson (Eds.), *The Oxford handbook of political communication theories*. New York: Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780199793471.001.0001/oxfordhb-9780199793471-e-47
- Schuck, A. R. T., & De Vreese, C. H. (2006). Between risk and opportunity: News framing and its effects on public support for EU enlargement. *European Journal of Communication*, 21(1), 5–32. doi:10.1177/0267323106060987
- Shoemaker, P. J., & Reese, S. D. (2014). *Mediating the message in the 21st century: A media sociology perspective* (2de ed.). New York, NY: Routledge.
- Silcock, B. W. (2002). Global news, national stories: Producers as mythmakers at Germany's Deutsche Welle television. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 79(2), 339–352. doi:10.1177/107769900207900206
- Tannen, D., & Wallat, C. (1987). Interactive frames and knowledge schemas in interaction: Examples from a medical examination/interview. *Social Psychology Quarterly*, 50(2), 205–216.
- Tuchman, G. (1978). *Making news: A study in the construction of reality*. New York, NY: Free Press.
- Usher, N. (2014). *Making news at The New York Times*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Van Gorp, B. (2006). *Framing asiel: indringers en slachtoffers in de pers*. Leuven: Acco.
- Van Gorp, B. (2007). The constructionist approach to framing: Bringing culture back. *Journal of Communication*, 57(1), 60–78. doi:10.1111/j.0021-9916.2007.00329.x
- Van Gorp, B. (2010). Strategies to take subjectivity out of framing analysis. In P. D'Angelo, & J. A. Kuypers (Eds.), *Doing news framing analysis: Empirical and theoretical perspectives* (pp. 84–109). New York, NY: Routledge.
- Van Gorp, B., & Gourdin, G. (2015). *Weg van het stigma: Hoe kunnen we anders communiceren over kindarmoede?* Brussel: Koning Boudewijnstichting (online via <https://www.kbs-frb.be/>).
- Van Gorp, B., & van der Goot, M. J. (2012). Sustainable food and agriculture: Stakeholder's frames. *Communication, Culture & Critique*, 5, 127–148. doi:10.1111/j.1753-9137.2012.01135.x
- Van Gorp B., & Verduyck, T. (2012). Frames and counter-frames giving meaning to dementia: A framing analysis of media content. *Social Science & Medicine*, 74, 1274–1281. doi:10.1016/j.socscimed.2011.12.045
- Van Hout, T., & Macgilchrist, F. (2010). Framing the news: An ethnographic view of financial newswriting. *Text & Talk*, 30(2), 147–169. doi:10.1515/TEXT.2010.009
- Van Hout, T., Pander Maat, H., & De Preter, W. (2011). Writing from news sources: The case of Apple TV. *Journal of Pragmatics*, 43(7), 1876–18889. doi:10.1016/j.pragma.2010.09.024
- Vossen, M., Van Gorp, B., & Schulpen, L. (2017). A comparison of journalist frames and media frames (*Epub ahead of print*). *Journalism*, doi:10.1080/1461670X.2017.1316682
- Ward, S. J. A. (2010). Inventing objectivity. In C. Meyers (Ed.), *Journalism ethics: A philosophical approach* (pp. 137–152). New York, NY: Oxford University Press.